

ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในล้านนา : การวิเคราะห์ข้อมูลจาก คัมภีร์ และหลักฐานทางโบราณคดี

History of Buddhism in Lanna : an Analysis data from Manuscripts and Archeological Sources

เทพประวิณ จันทรแรง

Thepprawin Chanraeng

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Chiang Mai Campus

Corresponding Author, E-mail: thepprawinchanreang@gmail.com

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยเรื่องนี้ มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในล้านนาจากคัมภีร์สำคัญ 2) เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในล้านนาจากหลักฐานโบราณคดี และ 3) เพื่อ วิเคราะห์ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาจากคัมภีร์สำคัญและหลักฐานทางโบราณคดีในล้านนา เป็นการศึกษา วิจัยเชิงเอกสาร ได้ทำการสัมภาษณ์เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น ผลของการศึกษาพบว่า 1) ด้านประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาจากคัมภีร์สำคัญในล้านนา แบ่งเป็น 3 ยุค คือ (1) ยุคพระนางจามเทวี (2) ยุคพระยามังราย และ (3) ยุคพระเจ้ากาวิละ 2) ด้านประวัติศาสตร์จากหลักฐานโบราณคดี ก็แบ่งออกเป็น 3 ยุค คือ (1) ยุคพระนางจามเทวี มี แหล่งโบราณสถานทางพระพุทธศาสนา คือ วัดรมณียาราม วัดพระคง วัดประตูลี้ วัดดอนแก้ว วัดมหาวัน วัดสันป่ายางหลวง และวัดจามเทวี (2) ยุคพระยามังราย พระองค์สร้างเวียงกุมกาม วัดเชียงใหม่และเมืองเชียงใหม่ (3) ยุคพระเจ้ากาวิละ พระองค์ได้ฟื้นฟูวัดวาอารามที่ปรักหักพัง จากภาวะสงครามกับพม่า 3) ด้านวิเคราะห์ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา พบว่า (1) จามเทวีวงศ์ ได้กล่าวถึงการนำพระพุทธศาสนา พระสงฆ์ 500 รูป พระไตรปิฎกจาก ละโว้สู่ล้านนา (2) ตำนานมูลศาสนา กล่าวถึงพระโพธิสัตว์ ประวัติของพระพุทธเจ้า การทำสังคายนาครั้งที่ 1-3 พระราชนิธิยกิจพระเจ้าอโศก (3) ชินกาลมาลีปกรณ์ กล่าวถึงประวัติของพระพุทธเจ้า การทำสังคายนา ครั้งที่ 1-3

Research Articles

Received: 2019-02-04

Revised: 2019-05-15

Accepted: 2019-06-29

พระมหากษัตริย์กับการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา การอัญเชิญพระแก้วมรกต และพระพุทธสิหิงค์ (4) ตำนานโยนก กล่าวถึง การสร้างอาณาจักรต่างๆ ในล้านนา การทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา หลักฐานทางโบราณคดี คือ วัดเจดีย์หลวง วัดพระสิงห์ วัดเจ็ดยอด เป็นต้น เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาจนถึงปัจจุบัน

คำสำคัญ: ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา; คัมภีร์; หลักฐานทางโบราณคดี; ล้านนา

Abstract

This research is of three objectives: 1) to study the history of Buddhism from Lanna primary manuscripts, 2) to study the history of Lanna Buddhism from the Archeological Sources and 3) to analyze the history of Buddhism in Lanna from Manuscripts and the Archeological Sources. This is the documentary research based on the Manuscripts and supported by the in-depth interview. Here are the findings : 1) On the History of Buddhism in Lanna from Manuscripts, it is classified into 3 periods : (1) in the Cammadevi time (2) in the Mang Rai time and (3) in the Kavilla time. 2) On the Archeological Sources, it is divided into 3 periods: (1) in Cammadevi time, the Lanna archeological sources are found in Lam Phun. like, Wat Ramaniyaram, Wat Phra Kong, Wat Pratu Li, and Wat Cammadevi. (2) In the reign of Mang Rai, he constructed Wat Chiang Man. (3) In the reign of Kavila, he restored the ruin monasteries in Chiang Mai caused by Burmese war. 3) On the analysis of the history of Buddhism, it was told that, the Queen Cammadevi had brought Buddhism, 500 Buddhist Monks and the Tripitaka from Lawo to Lanna. The archeological evidences are Wat Phrathatharipunchai, Wat Cammadevi and the like. According to Mulasasana, it mentioned the future Buddha, the Buddha's history, the 1st - 3rd Buddhist Councils, the evidences are the Pagodas in Wat Suandok and Wat Jet Yod. In Jinakalmalipakarana, it mentioned the quite the same stories and the support of Buddhism. The evidences are Wat Jedi Luang, and the invitation of the Emeral Buddha and the Sihinga Buddha to Lanna. In the Yonok's

Regent, it told about the support of Buddhism, as the archeological evidences, Wat Jedi Luang, Wat Phra Sing. Those are the worthy Lanna heritages since the past to the present.

Keyword: History of Buddhism; Manuscriptures; Archeological Sources; Lanna

บทนำ

อาณาจักรล้านนา เป็นอาณาจักรไทยกลุ่มหนึ่ง ซึ่งเป็นอาณาจักรอิสระ เริ่มต้นอาณาจักรยุคเดียวกับอาณาจักรสุโขทัย และเจริญรุ่งเรืองอยู่ในสมัยเดียวกับสุโขทัยเช่นกัน และได้เจริญต่อมาจนถึงสมัยอยุธยาตอนต้น พุทธศาสนาลัทธิลังกาวงศ์ ก็เข้าสู่อาณาจักรล้านนา ซึ่งตามพงศาวดารโยนก กล่าวว่า เข้ามาสมัยพระเจ้ากือนา เจ้านครพิงค์เชียงใหม่ แต่ว่าเข้ามาทางรามัญประเทศ และได้รับการทำนุบำรุงจากพระมหากษัตริย์ล้านนา มีความเจริญรุ่งเรือง มีการอาราธนาพระสงฆ์จากลังกาทวีป และส่งพระสงฆ์ไทยไปศึกษาที่ลังกาเมื่อ พ.ศ. 1965 พร้อมกับพระเถระชาวกรุงศรีอยุธยา และพระเถระชาวกัมพูชา มีพระเถระชาวล้านนา 7 รูป ชื่อพระธรรมคัมภีร์ 1 พระเมธีกร 1 พระญาณมงคล 1 พระศิลาวัณ 1 พระสารีบุตร 1 พระรัตนกร 1 พระพุทธสาคร 1 ชาวกรุงศรีอยุธยา 2 รูป ชื่อพระพรหมมณี 1 พระโสมเถระ 1 และชาวกัมพูชา 1 รูป ชื่อพระญาณสิทธิ กับมีพระภิกษุบริษัอื่นๆ เป็นจำนวนมาก ร่วมไปกับพระเถระคณะนี้อีกด้วย ขากลับได้นิมนต์พระมหาเถระชาวลังกามาด้วย 2 รูป ชื่อพระมหาวิกรมพาหุรูป 1 พระอุดมปัญญารูป 1 (กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, 2527: 133)

จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ทำให้ทราบว่าพระพุทธศาสนาเถรวาทได้เข้ามาเผยแพรในอาณาจักรล้านนาแบบมอญและศรีลังกา ซึ่งทำให้เกิดกิจกรรมในด้านต่างๆ เช่น การทำสังคายนาพระไตรปิฎกครั้งที่ 8 ของโลก ณ วัดมหาโพธาราม เมืองเชียงใหม่ (วัดเจ็ดยอด) เมื่อ พ.ศ.2020 ตลอดจนการแต่งคัมภีร์พุทธศาสนาเป็นภาษาบาลี และการแต่งนิทานชาดก เป็นภาษาล้านนาที่ใช้เทศนาตามเทศกาลและประเพณีต่างๆ คัมภีร์เหล่านี้ล้วนมีบทบาทสำคัญในด้านการศึกษา การเผยแผ่พระพุทธศาสนา ตลอดจนมีอิทธิพลต่อความเชื่อ ค่านิยม และการจัดระเบียบสังคมของชาวล้านนาอีกด้วย ในสังคมล้านนาความเชื่อทางพระพุทธศาสนาเป็นสิ่งที่คอยยึดโยงให้คนในสังคมมีความผูกพันแนบแน่น เป็นปึกแผ่นเดียวกัน โดยผ่านขนบธรรมเนียมประเพณี และภาษาที่มีเป็นของตัวเอง คัมภีร์ไบเบิลเป็นสิ่งหนึ่งที่มี

บทบาทสำคัญในการทำหน้าที่สืบทอดความรู้ ความเชื่อ ตลอดจนวิถีความเป็นอยู่ของคนล้านนา ยุคต่อยุคได้เป็นอย่างดี เนื่องจากในทางพุทธศาสนานิยมจารึกมรดกไว้บนแผ่นศิลาด้วยอักษรธรรม เพื่อบันทึกเรื่องราวต่างๆ เกี่ยวกับศาสนา เช่น ตำราภาษาบาลี ตำราโหราศาสตร์ กวีนิพนธ์ คร่าวขอ ฯลฯ เรียกได้ว่าเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญที่คนโบราณได้สร้างไว้ให้ลูกหลาน

คัมภีร์จามเทวีวงศ์เป็นคัมภีร์เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา เพื่อสืบอายุพระพุทธศาสนา ให้เจริญมั่นคงต่อไป การสร้างพระพุทธรูปย่อมเป็นของคู่กันกับการสร้างวัดวาอาราม โดยเฉพาะอย่างยิ่งวัดที่มีวิหารหรือพระอุโบสถ ต้องมีพระพุทธรูปประดิษฐานเป็นประธานอยู่เสมอตามขนบธรรมเนียมวัฒนธรรมแห่งพระพุทธศาสนา ในจามเทวีวงศ์มีการสร้างวัดจำนวนมากดังได้กล่าวแล้ว กล่าวคือพระนางจามเทวีทรงสร้างด้วยพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ 5 วัด คณาประชาราษฎร์สร้าง 2,000 วัด นั่นก็หมายความว่า มีการสร้างพระพุทธรูปมีจำนวนเท่าหรือเกือบเท่าจำนวนวัดเป็นมาตรฐาน ตามที่กล่าวมานี้เพียงยกมาในสมัยพระนางจามเทวีสมัยเดียวเท่านั้น ยังมีการสร้างพระพุทธรูปมากเพียงนี้ ถ้ากล่าวรวมกับรัชกาลอื่นๆ มีรัชกาลพระมหากษัตริย์และพระเจ้าอนันตยศ เป็นต้น ย่อมจะมีการสร้างพระพุทธรูปทวีมากขึ้นตามลำดับ

พระพุทธศาสนามีความเจริญรุ่งเรืองควบคู่กับอาณาจักรล้านนามาตลอด เมื่อพระมหากษัตริย์หรือชนชั้นผู้ปกครองส่งเสริมทะนุบำรุง พระพุทธศาสนาก็มีความเจริญอย่างเต็มที่ แต่ถ้ามองการเมืองการปกครองอ่อนแอลง พระพุทธศาสนาก็ได้รับผลกระทบเช่นเดียวกัน ส่วนการบันทึกเรื่องราวความเป็นมา ประวัติศาสตร์ของพระพุทธศาสนา และการอธิบายหลักธรรมคำสอนนั้น ล้วนเป็นผลที่สืบเนื่องมาจากการที่พระพุทธศาสนาได้รับการยกย่อง และมีการส่งเสริมการศึกษาอย่างจริงจังตั้งในยุคทองของล้านนา หรือในระหว่างสมัยของพระเจ้าติโลกราช พระเจ้ายอดเชียงราย และพระเจ้าเมืองแก้ว ที่มีการศึกษาพระธรรมวินัย จนสามารถจรรณาคัมภีร์ภาษาบาลีขึ้นเป็นจำนวนมาก

โดยเฉพาะงานวรรณกรรม พระพุทธศาสนามีบทบาทอย่างมากในการผลิตนักปราชญ์ทางด้านพระพุทธศาสนาและกวีนิพนธ์ จะเห็นได้ว่ามีงานวรรณกรรมภาษาบาลีและงานวรรณกรรมภาษาล้านนามากมายที่เกิดขึ้นในดินแดนล้านนา ซึ่งส่วนใหญ่แล้วเป็นวรรณกรรมเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาแทบทั้งสิ้น และนักปราชญ์ส่วนใหญ่ก็นั้น ล้วนแล้วแต่เป็นพระภิกษุหรือผู้ที่เคยบวชเรียนมาแล้ว (พรรณเพ็ญ เครือไทย, 2540: บทคัดย่อ)

สังคมล้านนากับพระพุทธศาสนานั้นผูกพันแนบแน่นมานาน จากความเชื่อทางศาสนาหลอมรวมเป็นขนบธรรมเนียมประเพณีที่ประพฤติปฏิบัติกันตลอดมา ดังนั้นการศึกษาคัมภีร์ชินกาลมาลีปกรณ์ซึ่งเป็นคัมภีร์เก่าแก่ที่พบในล้านนา ควรศึกษาถึงบริบททางสังคมและประวัติศาสตร์เพื่อเป็นความรู้พื้นฐานเบื้องต้น ตั้งแต่ความเป็นมาของการเผยแผ่

พระพุทธศาสนาในดินแดนล้านนา วรรณกรรมพระพุทธศาสนาล้านนา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในยุคทองหรือยุคที่มีการแต่งวรรณกรรมอย่างหลากหลาย ยุคสมัยที่ล้านนาถูกพม่ายึดครอง จนกระทั่งสมัยที่เป็นประเทศราช คัมภีร์ล้านนาที่ยังเหลืออยู่ถึงปัจจุบัน ส่วนใหญ่จะได้รับการ คัดลอกและการแต่งขึ้นในยุคนี้ (พระมหาสุทนต์ อาภากร, 2548: 56) อาจกล่าวได้ว่า คัมภีร์ ทางพระพุทธศาสนาในยุคล้านนามีหลักฐานปรากฏชัดเจน การศึกษาแหล่งข้อมูลจากคัมภีร์ สำคัญและหลักฐานทางโบราณคดีทางด้านประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา คัมภีร์สำคัญ ประกอบด้วย คัมภีร์ในล้านนา คือ คัมภีร์จามเทวีวงศ์ พงศาวดารหริภุญชัย คัมภีร์ตำนาน มูลศาสนา คัมภีร์ชินกาลมาลีปกรณ์และคัมภีร์ตำนานโยนก เนื่องจากเป็นคัมภีร์ที่เกี่ยวข้อง กับพระพุทธศาสนาในอดีตที่รจนาขึ้นตามปณิธานของพระสงฆ์ผู้หวังสืบต่อพระพุทธศาสนาให้ เจริญรุ่งเรืองถึง 5000 พระพรรษา

ในทางประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในล้านน่ายังมีนักวิชาการที่มีความคิดเห็น ต่างกันเกี่ยวกับการแบ่งยุคของการเผยแพร่พระพุทธศาสนา การค้นหาหลักฐานโบราณคดีมี จำนวนน้อย อาณาเขต และคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาที่ขาดการชำระและปริวรรตให้เหมาะ สมกับสถานการณ์ปัจจุบัน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ ศึกษา ค้นคว้าในทางประวัติศาสตร์ให้กระจ่าง ชัดมากขึ้น จากเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาคัมภีร์ศึกษาประวัติศาสตร์ พระพุทธศาสนาจากคัมภีร์สำคัญในล้านนา ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในล้านนาจาก หลักฐานโบราณคดี ทำการสังเคราะห์ วิเคราะห์ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาจากคัมภีร์ สำคัญและหลักฐานทางโบราณคดี เพื่อนำเสนอให้เป็นประโยชน์ในการศึกษาหลักการ พระพุทธศาสนาในด้านวรรณกรรมต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในล้านนาจากคัมภีร์สำคัญ
2. เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในล้านนาจากหลักฐานโบราณคดี
3. เพื่อวิเคราะห์ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาจากคัมภีร์สำคัญและหลักฐาน ทางโบราณคดีในล้านนา

ระเบียบวิธีวิจัย

ขอบเขตของโครงการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่องนี้มีขอบเขตด้านพื้นที่และด้านประชากร ดังนี้

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

ประกอบด้วย คัมภีร์สำคัญ หมายถึง คัมภีร์ในลัทธิจำนวน 4 เล่มคือ 1. คัมภีร์จามเทวีวงศ์พงศาวดารทริภุชชัย 2. คัมภีร์ตำนานมูลศาสนา 3. คัมภีร์ชินกาลมาลีปกรณ์ 4. คัมภีร์ตำนานโยนก และหลักฐานโบราณคดีในลัทธิหมายถึงหลักฐานทางโบราณคดีในยุคของเมืองลำพูนและเมืองเชียงใหม่ ซึ่งประกอบไปด้วยยุคต่างๆ 5. โบราณคดีประกอบไปด้วย 1. โบราณคดียุคจามเทวีฯ 2. โบราณคดียุคพญามังรายปกครองเวียงกุมกาม 3. โบราณคดียุคราชวงศ์มังรายปกครองเมืองเชียงใหม่ 4. โบราณคดี ยุคเชียงใหม่บูรณเมืองลำพูน 5. โบราณคดียุคที่เชียงใหม่ตกอยู่ในภายใต้อิทธิพลของพม่า

2. ขอบเขตด้านพื้นที่

ขอบเขตด้านพื้นที่ คือ วัดในพื้นที่ 2 จังหวัด ประกอบด้วย จังหวัดเชียงใหม่ และจังหวัดลำพูน

3. ขอบเขตด้านประชากร

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้กำหนดประชากรโดยใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจงและใช้เครื่องมือสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ประกอบด้วย เจ้าอาวาสในจังหวัดลำพูนและเชียงใหม่ จำนวน 6 รูป/คน เจ้าหน้าที่กรมศิลปากร จำนวน 2 ท่าน และผู้ทรงคุณวุฒิด้านพระพุทธศาสนา จำนวน 2 ท่าน รวมเป็น 10 รูป/ท่าน

วิธีการดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยมีขั้นตอนดำเนินงาน ดังนี้

1. การกำหนดกลุ่มเป้าหมายและพื้นที่วิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้กำหนดประชากรโดยใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจงและใช้เครื่องมือสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ประกอบด้วย เจ้าอาวาสในจังหวัดลำพูนและเชียงใหม่ จำนวน 6 รูป/คน เจ้าหน้าที่กรมศิลปากร จำนวน 2 ท่าน และผู้ทรงคุณวุฒิด้านพระพุทธศาสนา จำนวน 2 ท่าน รวมเป็น 10 รูป/ท่าน

2. รูปแบบการศึกษา

เป็นการศึกษาเชิงเอกสาร (Documentary Research) และการศึกษาเชิงคุณภาพ โดยผู้วิจัยจะดำเนินการวิจัยจากคัมภีร์สำคัญจำนวน 4 เล่ม และหลักฐานทางโบราณคดี ดังนี้

- 1) คัมภีร์จามเทวีวงศ์พงศาวดารทริภุชชัย
- 2) คัมภีร์ตำนานมูลศาสนา
- 3) คัมภีร์ชินกาลมาลีปกรณ์
- 4) คัมภีร์ตำนานโยนก

หลักฐานทางโบราณคดีในยุคของเมืองลำพูนและ เมืองเชียงใหม่ ซึ่งประกอบ

ไปด้วยยุคต่างๆ 5 โบราณคดี ดังนี้ 1. โบราณคดียุคจามเทวีฯ 2. โบราณคดียุคพญามังรายปกครองเวียงกุมกาม 3. โบราณคดียุคราชวงศ์มังรายปกครองเมืองเชียงใหม่ 4. โบราณคดียุคเชียงใหม่บูรณะเมืองลำพูน 5. โบราณคดียุคที่เชียงใหม่ตกอยู่ในภายใต้อิทธิพลของพม่า

3. ผู้ให้ข้อมูลและพื้นที่วิจัย

กลุ่มเป้าหมายผู้ให้ข้อมูล เจ้าอาวาสในจังหวัดลำพูนประกอบด้วย วัดพระธาตุหรือ ฤๅษีธรรมหาวิหาร วัดมहांวัน วัดจามเทวี และเจ้าอาวาสวัดในเชียงใหม่ประกอบด้วย วัดสวนดอก (พระอารามหลวง) วัดเจ็ดยอด (พระอารามหลวง) วัดป่าแดง รวมจำนวน 6 รูป เจ้าหน้าที่กรมศิลปากร จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 2 คน และผู้ทรงคุณวุฒิด้านพระพุทธศาสนา ประกอบด้วยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ และมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ รวมจำนวน 2 คน รวมทั้งสิ้นเป็น 10 รูป/คน

4. เครื่องมือและเทคนิคในการวิจัย

งานวิจัยนี้ โดยผู้วิจัยจะดำเนินการวิจัย เป็นขั้นตอน ดังนี้

- 1) ศึกษาหาข้อมูลเกี่ยวกับคัมภีร์สำคัญจำนวน 4 เล่ม และหลักฐานทางโบราณคดี
- 2) จัดทำแบบสัมภาษณ์เชิงลึก สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อให้ได้ข้อมูลที่หลากหลาย
- 3) รวบรวมต้นฉบับคัมภีร์สำคัญคัมภีร์สำคัญจำนวน 4 เล่ม และหลักฐานทาง

โบราณคดี

- 4) การวิเคราะห์ข้อมูล
- 5) ถ่ายภาพ/จัดทำแผนภาพ
- 6) สรุปผลและจัดทำเป็นเอกสารรายงานการวิจัย

ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยนี้เป็นการศึกษาเชิงเอกสารตามหลักฐานคัมภีร์สำคัญและมีการสัมภาษณ์แบบโครงสร้างประกอบการวิเคราะห์ข้อมูล มีผลการวิจัยพบว่า

- 1) ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในล้านนาจากคัมภีร์สำคัญ

จามเทวีวงศ์เป็นตำนานพงศาวดารเมืองหริภุญชัย เขียนขึ้นราว 500 ปีก่อน โดยพระโพธิธรรมาธิราชเจ้าของล้านนา เมืองหริภุญชัยเป็นเมืองโบราณในสมัยก่อนประวัติศาสตร์ช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ 12 จนถึง พุทธศตวรรษที่ 19 ตำนานเรื่องพระนางจามเทวีเดินทางจากกรุงละโว้ขึ้นมาสร้างแคว้นหริภุญชัยนี้ได้รับการบอกเล่ามาตราบจนปัจจุบัน และนำพระภิกษุ 500 รูป มาจากละโว้ ได้ช่วยกันเผยแพร่พระพุทธศาสนาออกสู่เมืองต่าง ๆ และได้สร้างพุทธปูชนียสถานมากมายจนปรากฏชื่อและโบราณสถานที่ที่มีอยู่จริงสืบมาจนถึง

ปัจจุบัน ตำนานมูลศาสนา เป็นตำนานที่มีเรื่องราวกล่าวถึงประวัติพุทธศาสนา และการประดิษฐานพุทธศาสนาในดินแดนล้านนา และสุวรรณภูมิโดยเป็นตำนานแรกสุดของยุคทองวรรณกรรมล้านนา เขียนเป็นภาษาล้านนา คัมภีร์ชินกาลมาลีปกรณ์ เป็นวรรณกรรมด้านประวัติศาสตร์พุทธศาสนาในล้านนา ยุค 400 กว่าปี พระรัตนปัญญาเถระได้ประพันธ์เกี่ยวกับประวัติของพระพุทธเจ้าก่อนที่ตรัสรู้ในลักษณะพิสดาร โดยกล่าวถึงพระพุทธกรณียกิจ สถานที่ที่พระพุทธเจ้าเสด็จประทับจนกระทั่งดับขันธเข้าสู่นิพพาน การเผยแพร่พระพุทธศาสนา การทำสังคายนาครั้งต่างๆ การจำแนกพระบรมสารีริกธาตุ การขยายพุทธศาสนาไปประดิษฐานในประเทศต่างๆ ตั้งแต่ประเทศอินเดีย เนปาล ศรีลังกา พม่า และไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเผยแพร่พุทธศาสนาในล้านนาได้แก่ เชียงใหม่ เชียงราย ลำพูน ลำปาง พะเยา และน่าน ในตำนานโยนกเชียงแสน ตำนานและพงศาวดารล้านนา เล่าว่านานมาแล้ว มีพวกลัวะ หรือลัวะ ตั้งบ้านเรือนอยู่บริเวณใกล้ดอยตุง มีปู่เจ้าลาวจากหรือลวจักราช เป็นหัวหน้า ต่อมาได้สร้างบ้านเมืองในทุ่งราบเรียกชื่อว่าหิรัญนครเงินยางเชียงแสน ลูกหลานของปู่เจ้าลาวจากหรือลวจักราช ได้ขึ้นครองเมืองต่อเนื่องกันมาหลายสิบคน

2) ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในล้านนาจากหลักฐานโบราณคดี

แหล่งโบราณคดีทางพระพุทธศาสนาในล้านนา ยุคเจ้าแม่จามเทวี พระยามหันตยศนำเอาอิฐ พระนางจามเทวีซ้อนแว่นหวีไปรวมกันก่อเป็นเจดีย์ไว้ชื่อว่าสุวรรณจังโกฏทางทิศใต้เวียงทรีภูมัยเจดีย์องค์นี้ชาวบ้านในสมัยนั้นจึงเรียกว่า “เจดีย์จามเทวี” หรือ “เจดีย์กู่กุด” และที่มุมทั้งสี่ของเจดีย์แต่ละชั้นมีเจดีย์เหลี่ยมขนาดเล็กประดับประจำทุกมุม ใหญ่เล็กลดหลั่นกันขึ้นไปเป็นเจดีย์ที่เกาแก้วที่สุดในวัด ใกล้ๆ กันมีเจดีย์เล็กชื่อว่ารัตนเจดีย์หรือที่ชาวบ้านเรียกกันว่าเจดีย์แปดเหลี่ยม พระเจดีย์กู่กุด ลักษณะรูปแบบทางสถาปัตยกรรมเป็นเจดีย์สี่เหลี่ยมก่อด้วยศิลาแลง ยังโบราณสถานอื่นๆ ที่สำคัญ ได้แก่ กู่ช้าง หรือ ศาลเจ้าพ่อกู่ช้าง โบราณสถานศักดิ์สิทธิ์อีกแห่งหนึ่งที่ชาวลำพูนให้ความเคารพสักการะ ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 19 สมัยราชวงศ์มังรายดินแดนล้านนามีความเจริญรุ่งเรืองในด้านเศรษฐกิจและศาสนาเป็นอย่างมาก เพราะมีจุดศูนย์กลางอยู่ที่เมืองเชียงใหม่ โบราณสถานสถานของล้านนาส่วนใหญ่จะเป็นสิ่งก่อสร้างในพระพุทธศาสนาเพราะแคว้นล้านนาในสมัยนั้นเคยเป็นจุดศูนย์กลางในการกระทำสังคายนาพระไตรปิฎกครั้งที่ 8 ของโลกที่วัดมหาโพธารามหรือวัดเจ็ดยอด ต่อมาจึงเป็นสาเหตุให้ล้านนามีการสร้างโบราณสถานต่างๆ เช่น พระอุโบสถ พระวิหาร สถูปเจดีย์ต่างๆ ในรูปแบบทางศิลปกรรม สถาปัตยกรรมของล้านนาจนปรากฏให้เห็นถึงปัจจุบัน ยุคล้านนาเป็นประเทศราชขึ้นตรงกับรัตนโกสินทร์ ซึ่งเป็นการปกครองโดยเจ้าเชื้อเจ็ดตน พุทธศิลปกรรมล้านนาในยุคต่าง มีลักษณะการสืบทอดรูปแบบกันมาตั้งแต่ยุคต้นๆ เพราะมีรากฐาน

มาจากยุคทองของล้านนา พระพุทธรูปล้านนามีผู้สนใจศึกษามากทั้งชาวไทยและต่างประเทศ อิทธิพลทางพุทธศิลปกรรมแบบพม่าที่ยังหลงเหลืออยู่เพราะอาณาจักรล้านนาได้ตกอยู่ภายใต้การครอบครองของพม่ายาวนานกว่า 200 ปี ยังพบเวียงโบราณอีกหลายแห่ง เช่น เวียงท่ากาน เวียงกุมกามที่อยู่ในจังหวัดเชียงใหม่

3) วิเคราะห์ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาจากคัมภีร์สำคัญและหลักฐานทางโบราณคดีในล้านนา

ประวัติพระพุทธศาสนาในล้านนาในพุทธศตวรรษที่ 12 ก่อนราชวงศ์เม็งราย จะเข้ามาปกครองล้านนานั้นเป็นยุคอาณาจักรหริภุญชัยของพระนางจามเทวี และได้นำเอาพระพุทธศาสนาแบบเถรวาทขึ้นมาด้วย ทั้งสร้างวัดไว้ทั้งสี่มุมเมือง เข้าสู่ยุคสมัยราชวงศ์เม็งราย พระพุทธศาสนา ก็ได้มาเป็นนิกายเถรวาทแบบมอญ ในรัชสมัยของพระเจ้ากือนา ลัทธิลังกาวงศ์เข้าสู่เชียงใหม่ครั้งที่ 1 พระองค์นิมนต์พระสุมนเถระผู้ทรงพระไตรปิฎกและมีความรอบรู้มาเผยแผ่พระพุทธศาสนา พระองค์ยังทรงอุทิศสวนหลวงนอกเมืองเชียงใหม่ให้เป็นวัด โดยทรงสถาปนาพระสุมนเถระขึ้นเป็นสมเด็จพระสังฆราชองค์แรกของล้านนา ทรงสร้างเจดีย์วัดสวนดอกซึ่งเป็นศิลปะแบบลังกาให้เป็นที่บรรจุพระบรมธาตุ และได้ทรงสร้างพระธาตุดอยสุเทพอีกด้วย ในรัชสมัยพระเจ้าติโลกราช ลัทธิลังกาวงศ์เข้าสู่เชียงใหม่ครั้งที่ 2 เป็นยุคทองของล้านนา บ้านเมืองมีความเจริญสูงสุดในทุกด้าน ได้มีการสังคายนาพระไตรปิฎกขึ้นเป็นครั้งแรกในประเทศไทย เมื่อปี พ.ศ. 2020 ถือเป็นครั้งที่ 8 ของโลก ที่วัดเจ็ดยอด (มหาโพธาราม) โดยใช้เวลาในการสังคายนา 1 ปี ความเป็นมาประวัติศาสตร์ของพระพุทธศาสนานั้นล้วนเป็นผลที่สืบเนื่องมาจากการที่พระพุทธศาสนาได้รับการยกย่องและมีการส่งเสริมการศึกษาอย่างจริงจังตั้งในยุคทองของล้านนาหรือในระหว่างสมัยของพระเจ้าติโลกราช พระเจ้ายอดเชียงราย และพระเจ้าเมืองแก้ว ได้มีการศึกษาพระธรรมวินัยสามารถจนาคัมภีร์ภาษาบาลีขึ้นเป็นจำนวนมาก โบราณสถานภายในวัดเป็นส่วนหนึ่งของปูชนียสถาน โบราณสถานและโบราณวัตถุเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าต่อประเทศในด้านต่างๆ ทั้งความสำคัญการศึกษาเชิงวิชาการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี รวมถึงคุณค่าด้านจิตใจอีกด้วย

อภิปรายผล

จากการศึกษาประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาจากคัมภีร์สำคัญและหลักฐานทางโบราณคดีในล้านนา นั้นผู้เขียนได้ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นแนวคิดในการศึกษาวิจัย และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ยุพิน เข้มมุกต์ (ยุพิน เข้มมุกต์, 2527) ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับพัฒนาการทางพระพุทธศาสนาในอาณาจักรล้านนาสมัยราชวงศ์มังราย ได้พบว่า คณะสงฆ์ล้าน

นาในช่วงรัชสมัยพญาสามฝั่งแกนจนถึงกาลสิ้นสุดอาณาจักร นอกจากจะเป็นคณะสงฆ์ที่แตกฉานในคัมภีร์พระไตรปิฎก และได้สร้างผลงานทางวรรณกรรม พุทธศาสนาภาษาบาลีไว้เป็นจำนวนมากแล้ว ยังสามารถทำให้สถาบันสงฆ์ เป็นสถาบันหลักที่สำคัญ สถาบันหนึ่งของสังคมขณะนั้น และ มีการเผยแพร่นิกายทางศาสนาไปยังหัวเมืองต่างในรัฐฉานและเมืองเชียงตุง ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของคัมภีร์ชินกาลมาลีปกรณ์ (กรมศิลปากร, ชินกาลมาลีปกรณ์, 2540) แปลว่า ระเบียบกาลเวลาของพระชินเจ้าต้นฉบับเป็นภาษามครแต่แต่งโดยพระรัตนปัญญาเถระ ชาวล้านนาไทย เชียงใหม่ โดยได้แต่งไว้ระหว่างพ.ศ. 2060 ถึง พ.ศ. 2071 ว่าด้วยตำนานพระพุทธศาสนาตั้งแต่กาลก่อนพระพุทธศากยโคดมเสด็จอุบัติขึ้นในโลก แล้วตั้งศาสนาในชมพูทวีป (อินเดีย) แล้วแผ่ศาสนามาในลังกาทวีปและเข้ามาประเทศไทย เผยแผ่พระพุทธศาสนาแบบลังกาวงศ์เข้าไปในดินแดนแคว้นล้านนาไทยเชียงใหม่ ซึ่งเมื่อกล่าวถึงพระพุทธศาสนาแผ่เข้าไปถึงไหนก็กล่าวถึงตำนานและความเป็นไปของบ้านเมืองและบุคคลสำคัญในท้องถิ่นนั้นๆ ไปด้วย โดยเฉพาะกล่าวถึงประวัติศาสตร์ของบ้านเมืองในอาณาจักรภาคเหนือ เช่น เชียงใหม่ เชียงราย เชียงแสน และลำพูน เป็นต้น นับว่าเป็นหนังสือสำคัญเป็นประโยชน์แก่การค้นคว้าทางประวัติศาสตร์ของพระพุทธศาสนาและความเป็นไปของบ้านเมืองเป็นอย่างดี พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ราชบัณฑิต 5 ท่าน คือ พระยาพจนานิพนธ์ พระวิเชียรปรีชา หลวงอุดมจินดา หลวงราชาภิรมย์ และหลวงธรรมาภิรมณ์ ร่วมกันแปลเป็น ภาษาไทย เรียกว่า ชินกาลมาลี ต่อมา พ.ศ. 2497 กรมศิลปากรได้มอบให้ ศาสตราจารย์ ร.ต.ท. แสง มนวิฑูร แปลจากต้นฉบับภาษาบาลีฉบับเดียวกับครั้งแรกเป็นภาษาไทยอีกครั้งหนึ่ง นับเป็นครั้งที่ 2 โดยเรียกชื่อตามต้นฉบับภาษาบาลีว่า ชินกาลมาลีปกรณ์ และกรมศิลปากรได้ตีพิมพ์เผยแพร่เป็นครั้งแรก เมื่อ พ.ศ. 2501 และได้มีการแปลออกเป็นภาษาต่างๆ หลายภาษา เช่น ฝรั่งเศส ภาษาอังกฤษ เป็นต้น คัมภีร์ชินกาลมาลีปกรณ์อ้างอิงเนื้อหาในคัมภีร์มหาวงศ์จำนวนมาก อาจถือได้ว่าเป็นวรรณคดีบาลีที่เกิดขึ้นในประเทศไทย โดยได้รับอิทธิพลจากคัมภีร์มหาวงศ์โดยตรง และสอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาจรรยา วาสนาพิตรานนท์ (พระมหาจรรยา วาสนาพิตรานนท์, 2528: บทคัดย่อ) ศึกษาวิเคราะห์เรื่อง A Critical Study of The Jinakālamāli ผลการวิจัยพบว่า คัมภีร์ชินกาลมาลีปกรณ์เป็นคัมภีร์บาลีบันทึกเหตุการณ์สำคัญของประวัติพระพุทธศาสนาเถรวาทในประเทศไทย ซึ่งแสดงข้อเท็จจริงเชิงประวัติศาสตร์เกี่ยวกับความศรัทธาในพระพุทธศาสนาในอินเดียศรีลังกาและบ้านเมืองชาวเอเชียได้รวมทั้งลัทธิลังกาวงศ์ในล้านนาไทย ชินกาลมาลีปกรณ์เป็นคัมภีร์ที่ให้รายละเอียดเกี่ยวกับวัฒนธรรมของพระพุทธศาสนาอย่างมาก และมีความสำคัญต่อการศึกษาประวัติศาสตร์วัฒนธรรมและการเมืองของล้านนาไทยและประเทศรอบข้าง การศึกษาเกี่ยวกับคัมภีร์และ

จากหลักฐานโบราณคดีทำให้ทราบถึงประวัติความเป็นมาของพระพุทธศาสนาได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะในล้านนา มีการเผยแพร่เข้ามาในหลายยุคสมัย ทำให้เกิดยุคทองของพระพุทธศาสนา ที่ควรค่าแก่การศึกษาและเรียนรู้ในเชิงประวัติศาสตร์ต่อไป

สรุป

ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาจากคัมภีร์สำคัญในล้านนา ที่เป็นหลักฐานในสมัยเจ้าแม่นางจามเทวี ซึ่งปรากฏในคัมภีร์จามเทวีวงศ์พงศาวดารหริภุญชัย บริเวณดินแดนทางเหนือหรือแคว้นโยนกนั้น ได้มีชุมชนสำคัญที่ตั้งถิ่นฐานมาก่อนถือเป็นกลุ่มของชนชาติไทยที่ปรากฏขึ้นเป็นครั้งแรก คือ เมืองเชียงแสน เมืองเชียงราย และเมืองพะเยา และเมืองต่าง ๆ ที่เรียกกันว่า เวียง แหล่งโบราณสถานทางพระพุทธศาสนาในล้านนา เป็นพระพุทธรูปดินเผาที่ขุดพบในจังหวัดลำพูน เป็นศิลปะละโว้ ศาสนสถานในวัดธรรมนิยาราม วัดพระคง วัดประตูลี้ วัดดอนแก้ว วัดมหาวัน วัดสันป่ายางหลวง และวัดจามเทวี ยุคพระยามังรายสร้างเวียงกุมกาม วัดเชียงมั่นและเมืองเชียงใหม่ ยุคพระเจ้ากาวิละเชื้อเจ้าเจ็ดตน พันพัวดวอารามปรักหักพัง ล้านนารวมเข้าสยามประเทศ วิเคราะห์ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาจากคัมภีร์สำคัญและหลักฐานทางโบราณคดีในล้านนา คัมภีร์จามเทวีวงศ์พงศาวดารหริภุญชัย กล่าวถึงการนำพระพุทธศาสนาจากเมืองละโว้ พร้อมพระสงฆ์จำนวน 500 รูป พระไตรปิฎกเข้ามาสู่ล้านนา หลักฐานโบราณคดี คือ วัดพระธาตุหริภุญชัย วัดจามเทวี เป็นต้น คัมภีร์ตำนานมูลศาสนา กล่าวถึงพระโพธิสัตว์ ประวัติของพระพุทธเจ้า การสังคยานาครั้งที่ 1-3 พระราชกรณียกิจพระเจ้าอโศก หลักฐานโบราณคดี คือ เจดีย์วัดสวนดอก วัดเจ็ดยอด คัมภีร์ชินกาลมาลีปกรณ์ จะกล่าวถึงประวัติของพระพุทธเจ้า การทำสังคยานา ครั้งที่ 1-3 พระมหากษัตริย์กับการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา หลักฐานโบราณคดี คือ การสร้างวัดเจดีย์หลวง วัดเจ็ดยอด อัญเชิญพระแก้วมรกตและพระพุทธรูปสำคัญ คัมภีร์ตำนานโยนก การสร้างอาณาจักรต่างๆ ในล้านนา การทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา หลักฐานโบราณคดี วัดเจดีย์หลวง วัดพระสิงห์ วัดเจ็ดยอด เป็นต้น

บรรณานุกรม

- กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม. (2527). **ประวัติความเป็นมาของพระพุทธศาสนา และองค์การศาสนาต่างๆ ในประเทศไทย**. กรุงเทพมหานคร: กรมการศาสนา
- กรมศิลปากร. (2540). **ชินกาลมาลีปกรณ์**. กรุงเทพมหานคร: มหาลุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาลุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2545). **พระไตรปิฎกภาษาบาลีฉบับมหาจุฬาลงกรณ 2500**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- _____. **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. (2549). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ยุพิน เข้มมุกด์. (2527). **พระพุทธศาสนาในล้านนาไทยสมัยราชวงศ์มังราย พ.ศ. 1849 – 2101**. กรุงเทพมหานคร: สภาวิจัยแห่งชาติ.
- พรหมเพ็ญ เครือไทย. (2540). **วรรณกรรมพุทธศาสนาในล้านนา**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ตรีสุน.
- พระมหาสุทนต์ อากาศโร. (2548). **การศึกษาองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ปรากฏในวรรณกรรมพระพุทธศาสนาเรื่องอานิสงส์และคัมภีร์ที่ใช้เทศน์ในเทศกาลต่าง ๆ ของล้านนา. ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สุชีพ ปุญญานุภาพ. (2549). **พระไตรปิฎกฉบับสำหรับประชาชน**. กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- Phramaha Chanya Wadsanapitrantont. (1985). **A Critical Study of The Jinakālamāli. Thesis submitted for the Degree of Doctor of Philosophy. Graduated : University of Delhi.**